Recensioner

Irene Wennemo. *Politik på riktigt. Handbok för sociala ingenjörer.*
Atlas, 2020.

I do understand power, whatever else may be said about me.

I know where to look for it, and how to use it.

– Lyndon Baines Johnson

Den italienska 1500-talstänkaren Niccolò Machiavellis *Fursten* borde vara obligatorisk läsning för sociologer som är intresserade av makt och politik. Machiavelli skriver sin traktat i exil, förvisad från Florens i samband med att familjen Medici återtar makten över staden år 1512. *Fursten* har genom århundradena ofta lästs på ett inskränkt och felaktigt vis, som ett pläderande för en principiös maktutövning. Själva ordet ”machiavellisk” har till och med kommit att betyda detsamma som ”hänsynslös” eller ”diabolisk”. Men att läsa *Fursten* på detta vis gör inte Machiavelli rättvisa; i själva verket är boken en sofistikerad och insatt reflektion kring den politiska maktens natur. Men den är framförallt en lärobok i hur man faktiskt gör politik, hur man får något gjort utan att störtas från makten av utländska fiender eller misslynta undersåtar. Kanske kunde man rentav läsa *Fursten* som en elaborerad jobbsökan till familjen Medici, som mycket riktigt snart återkallade Machiavelli till Florens för att träda i familjens tjänst.

Det vore kanske en absurd överdrift att utnämna Irene Wennemo till en svensk nutida Machiavelli, men nog har hennes gärning drag av den lärde florentinarens. Wennemo är numer generaldirektör på statliga Medlingsinstitutet men tills helt nyligen statssekreterare på Arbetsmarknadsdepartementet. Statssekreterarposten utgjorde kulmen på en karriär som policyprofessionell som även inkluderat en lång period som utredare och enhetschef på LO och en betydligt kortare som politiskt sakkunnig i Regeringskansliet, varvat med olika tunga uppdrag som statlig utredare och ledarskribent.

Wennemo är dessutom disputerad sociolog (faktiskt är hon en av de yngsta svenskar som någonsin disputerat i ämnet), det blev hon på en avhandling om svensk familjepolitik i jämförande perspektiv. Men akademien var inte för henne, hon ville få mer praktiska saker uträttade. *Politik på riktigt* kunde därför lika väl sättas som rubrik på hennes egen karriär som på den bok hon författat. Boken är ett i sann mening machiavelliskt stycke – mycket riktigt refererar hon också till 1500-talsmästaren – i mycket

koncentrerad på hur man med Regeringskansliet som verktyg kan få något utträttat i politiken och därmed infria de löften man gett för att nå den politiska makten.

En tänkbar alternativ titel på boken vore "Politik är att lyckas". Olof Palme menade ju att "Politik är att vilja" men Wennemo menar att det är långt ifrån tillräckligt. Att vilja något i politiken är lätt, att genomföra saker som på allvar förändrar något är svårt. Wennemo har en utpräglat instrumentell syn på politik: politik är till för att åstadkomma något och dess framgång mäts i lagar och föreskrifter som skrivs om, beteenden som förändras, resurser som omfördelas. För den som har ett mer expresivt förhållande till politik, där det viktiga är att stå upp för en åsikt, tala sanning till makten, förändra offentlighetens sätt att prata om grupper och företeelser, har Wennemo sällan något annat till övers än en förströdd likgiltighet. Utan att hon någonsin använder ordet tror jag hon skulle avfärda sådana aktivister som "frasmakare", mer upptagna med att prata på rätt sätt än att faktiskt åstadkomma något. För Wennemo finns det ingen poäng med att uttrycka saker som inte går att förverkliga, man bara slösar bort värdefullt förtroende och dyrbar tid.

Boken kunde också ha en alternativ undertitel: "Till min efterträdare." För om det finns någon enskild social ingenjör som är bokens adressat, är det nog den nyblivne statssekreterare som ska ge sig i kast med att genomföra ett politiskt program, trots att hen ännu inte riktigt förstår vad Regeringskansliet är och gör. Wennemo tar sin efterträdare stadigt i handen och tillsammans ger de sig ut på en vandring i kanslihusets och maktens korridorer, för att reda ut hur beslutsmaskineriet egentligen fungerar. Det kan låta torrt och tråkigt, men det blir det nästan aldrig med Wennemo som ciceron.

Uppsättningen goda råd till den som vill få något gjort blir ganska omfattande. Till att börja med handlar det om att lova rätt saker. Lova ingenting som inte går att genomföra är ganska självklart, men det handlar också om att lova saker som gör att de som får fördel av reformerna verkligen märker av dem i sin vardag och förstår vem de har att tacka. Och det handlar om att söka rätt sorts konflikter, helst sådana där den egna sidan står enad medan splittring råder bland motståndarna. Lova däremot ingenting om saker där det i efterhand inte går att fastställa vad som egentligen hänt. Undvik i möjligaste mån abstrakta löften av slaget "x miljarder till y" – ingen normal människa kan visualisera vad detta innebär i deras egen vardag. Är 50 miljoner mycket eller lite pengar? Tja, det beror på vad man jämför med och till vad de ska användas. Listan på i det närmaste meningslösa vallöften kan göras lång och riskerna för besvikelser hopas.

När väl löfterna avgetts och valet vunnits börjar det verkliga grovjobbet. Här är *tid* och *motstånd* centrala variabler. Politik på riktigt tar tid, och tiden är alltid knapp i politiken. Det gäller att få en flygande start; tvekar man för länge hinner de svåra och viktiga reformerna aldrig genomföras innan nästa val och mötet med besvikna väljare står för dörren. Det gäller vidare att vara ihärdig, hålla tempot, inte slappna av förrän allt verkligen är genomfört. Max Weber beskrev politik "som att tålmodigt och intensivt borra i plankor, med lidelse och distans på samma gång" och det är precis så politiken framträder i Wennemos bok.

Ska detta fungera måste det motstånd reformer alltid väcker neutraliseras. Man måste kunna läsa motståndarens önsknings och avsikter och aldrig hemfalla till att

dumförklara dem som gör motstånd. Kanske är deras motstånd egentligen ganska tunt motiverat och då kan man köpa deras medgörlighet genom att ge dem något annat som är viktigare för dem. Kanske bottnar motståndet i att motparten inte satt sig in i frågan ordentligt och då kan fördjupade analyser och tålmodiga samtal lösa knutarna. Kanske rör motståndet helt centrala frågor för motparten och då måste man söka kompromisser. Om allt måste det förhandlas och då helst på ett sådant vis som bygger förtroende på lång sikt. För man ska möta sina motparter om och om igen under denna och alla andra mandatperioder och då vill det till att man inte bränt sina broar och skepp.

För att bli framgångsrik i svensk politik krävs att man förstår det centrala beslutsmaskineriet: Regeringskansliet. Man måste förstå vad var och en sitter på för kunskap och information i Regeringskansliet och vilka drivkrafter de olika aktörerna har. Man måste lära sig förstå obegripliga förkortningar och greppa besynnerliga men i sitt sammanhang effektiva beslutsrutiner. Man behöver veta när och om vad och om alls man ska prata med olika personer i Regeringskansliet. Det finns ingen annan organisation i Sverige som liknar Regeringskansliet och vad som händer där är ganska osynligt från utsidan.

Wennemo visar vägen genom beslutslabirint. Hon beskriver hur lagstiftningsprocessen går till och vad man måste tänka på för att inte köra fast på vägen, förklarar vad hissningar av beslut innebär och varför de måste användas sparsamt, berättar om årscykeln av beredningar och beslut. Den som vill kunna påverka måste förstå vad som sägs och vad som är rätt tajmning annars är man – som den tekniska termen lyder – helt rökt.

Precis som sin florentinske föregångare är Wennemo amoralisk, på ett både befriande och lätt obehagligt vis. Vad innehållet är i de reformer som ska genomföras eller vilken normativ grund de kan tänkas ha är inget boken överhuvudtaget befattar sig med. Det handlar om att få saker gjorda. Jag ryser vid tanken på en nyttillträdd smart statssekreterare (SD) som sätter sig att läsa *Politik på riktigt* innan hen ger sig i kast med att göra livet till ett elände för de utlandsfödda och deras barn.

Politik på riktigt genomsyras av en torr och kvick humor som gör att jag fnissar flera gånger under läsningen. Här skriver någon som är van att vara den smartaste personen i rummet och som med en blandning av overseende och trötthet betraktar dem som inte tänker lika snabbt och långt. Det kunde lätt landa i en outhärdlig elitism, men Wennemos raka tilltal och befriande självironi gör att man ändå inte storknar.

För den som vill påverka och förverkliga politik är *Politik på riktigt* en guldgruva. När jag under åren intervjuat olika policyprofessionella – som har politisk påverkan som yrke utan att vara valda – klagar många av dem över att deras studier i statsvetenskap varit ganska värdelösa för att förstå hur politik fungerar på riktigt. De kommer att finna Wennemos bok betydligt mer användbar och dessvärre är det nog så att det är proffsen i politiken – från lobbyister till politiskt sakkunniga – som är de som i första hand kommer att dra nytta av de råd boken levererar.

Men kanske är det ändå något jag saknar i en bok som säger sig behandla ”politik på riktigt”. Den politik som bedrivs utanför kanslihusets väggar och bortom valkampanjer och debattframträdanden syns nästan inte alls. Sådan politik som grundas i en känsla

hos de förfördelade att så här kan vi inte ha det längre – och som yttras i en beredskap att sätta sin tillvaro och ibland sitt liv på spel för att förändra samhällets orättvisa regler. Denna gatans politik kan i vissa fall, när politiska konjunkturer och reform-möjligheter sammanfaller, omstöpa samhällen i grunden. I Wennemos bok framstår politik oftast som något som både börjar och slutar hos den politiska klassen, men det finns en annan politik som varken börjar eller slutar där. Utan den amerikanska medborgarrättsrörelsen och Martin Luther King hade knappast Lyndon B. Johnson någonsin kommit på tanken att genomdriva medborgerliga fri- och rättigheter för söderns svarta befolkning.

Men, kunde Wennemo replikera, utan insiderhjälpen från Johnson, denna mästartarnas mästare i politik på riktigt, hade förmodligen medborgarrättsrörelsen slagits ned av en övermäktig våldsapparat, ebbat ut, tappat modet. Om gatans politik inte så småningom inlöses i förändrad lagstiftning, förändrade möjligheter och förändrad resursfördelning har den varit förgäves. Kanske är *Politik på riktigt* framförallt berättelsen om vad man gör för att det inte ska gå så illa.

Stefan Svallfors

Institutet för framtidsstudier